
ÎNSEMNELE VEXILARE DERIVATE DIN DRAPELUL DE STAT AL REPUBLICII MOLDOVA

Silviu Andrieș-Tabac

Calitatea de însemne vexilare naționale o poartă mai multe categorii de drapele: drapelul civil, drapelul de stat, drapelul de război, pavilionul civil, pavilionul de stat, pavilionul de război, culorile naționale, drapelul de luptă, stindardul Președintelui țării, stindardul Președintelui Parlamentului, stindardul Prim-ministrului, stindardul Ministrului Apărării și altele, specifice tradițiilor regiunilor geografice concrete. De cele mai multe ori toate aceste însemne vexilare se află într-o interlegătură istorică și semantică, uneori evidentă, alteori necesitând documentări solide în istoria vexilologiei țării respective.

Prima separare a funcțiilor însemnelor vexilare destinate marcării identității naționale este în *drapele*, adică însemne vexilare terestre, utilizate pe pământ, și în *pavilioane*, adică însemne vexilare utilizate pe ape, pe vasele fluviale și maritime aparținând unei națiuni. Cu toate că și uzul aerian al drapelurilor este o realitate obiectivă azi, însemnele vexilare de tipul drapelurilor rectangulare de identificare a navelor aeriene au funcții mai mult decorative, rostul identificării reale și de la distanță avându-l aici *cocardele de aviație*, de cele mai multe ori rotunde ca formă.

Cea de-a doua separare a funcțiilor însemnelor vexilare destinate marcării identității naționale este în *civile*, adică însemne utilizate de popor (persoane fizice, societăți, comunități etc. care nu se identifică cu autoritatea statală), în *de stat*, adică folosite de autoritățile statale, și în *de război*, adică arborate de forțele armate ale țării în conflictele militare internaționale, deși în uzul cotidian această din urmă noțiune are mai curând sensul de „însemn militar”, căci forțele armate trebuie să posede drapele „de război” și pe timp de pace.

În mod normal, funcțiile drapelului concret sunt determinate de acte legislative naționale, iar în cazul când aceste acte sunt insuficiente – situație specifică și țării noastre –, vexilologii autohtoni și străini urmăresc tradiția, cutuma, uzul real și,

în urma observațiilor, atribuie mai multe funcții celui mai cunoscut drapel.

Pentru marcarea uzului însemnelor vexilare ce simbolizează identitatea națională Federația Internațională a Asociațiilor Vexilologice (FIAV), în anii '70 ai secolului trecut a introdus o grilă specială, compusă din șase locuri-căsuțe pentru puncte, așezate în două rânduri și trei coloane:

Acest sistem de marcarea a fost elaborat și propus de vexilologul american Whitney Smith, părintele vexilologiei contemporane. Primul rând este rezervat uzului terestru, iar cel de-al doilea – uzului pe nave fluviale și maritime. Coloanele marchează calitățile de „civil” (prima), „de stat” (a doua), „de război” (a treia). Astfel, reproducerea de însemne vexilare de identificare națională în lucrările de specialitate și în edițiile oficiale de drapele naționale sunt însoțite de această grilă de marcarea a uzului drapelului, marcarea realizându-se prin umplerea cu puncte (sau cruciulițe oblice) sau lăsarea goală a căsuțelor (Flag 2011). Un drapel de marcarea a identității naționale poate avea de la una la șase funcții, iar variația combinării funcțiilor ajunge la 64.

Descifrarea concretă a grilei este, deci, următoarea:

	Însemne civile	Însemne de stat	Însemne de război
Însemne terestre	Drapel civil	Drapel de stat	Drapel de război
Însemne pe ape	Pavilion civil	Pavilion de stat	Pavilion de război

În lumină acestei clasificări a funcțiilor vexilologice, definirea unui însemn ca „drapel național” presupune că acesta îndeplinește concomitent calitățile de drapel civil, drapel de stat și drapel de război, iar definirea ca „pavilion național” are în vedere că însemnul îndeplinește concomitent calitățile de pavilion civil, pavilion de stat și pavilion de război. Marcarea lor, conform grilei FIAV este:

Drapel național	Pavilion național	Drapel și pavilion național
-----------------	-------------------	-----------------------------

Totuși, în vorbirea curentă sintagma „drapel național” este aplicată mai puțin riguros și nu implică neapărat conformitatea cu clasificarea științifică.

* * *

În Republica Moldova, la aproape două decenii de la declararea independenței, singurul drapel oficializat legislativ rămânea Drapelul de Stat aprobat la 27 aprilie 1990 (Veștile 1990, nr. 5, art. 81, 82). Separarea dintre drapelul statului și cel civil nu se realizase încă. Cu toată diferența de funcții, Drapelul de Stat se afla în concurență cu părintele său – tricolorul pan-românesc. De asemenea, se cristalizase și o formă unică a drapelului de luptă, dar această unitate nu era fixată legislativ. Astfel, în sistemul grilei FIAV, drapelul țării noastre apărea ca legal doar cu punctul din mijloc din primul rând, iar *de facto* – cu grila plină cu toate cele șase puncte de marcare funcțională, drapelul de stat din necesități practice preluând asupra sa toate funcțiile de identificare națională.

La 17 septembrie 2010, Parlamentul Republicii Moldova adoptă Legea nr. 217 privind Drapelul de Stat al Republicii Moldova (MO 2010, art. 728), prin care au fost rezolvate mai multe probleme legate de funcționarea, confecționarea și reproducerea acestui însemn.

Proiectul de lege fusese înaintat de Guvern, în urma adoptării în ședința Executivului din 16 iunie 2010. În notele informative însoțitoare se arăta că acesta a fost elaborat de Ministerul Justiției, constatându-se perimarea normelor din vechiul act ce reglementa domeniul – *Regulamentul cu privire la Drapelul de Stat al RSS Moldovenești*, aprobat prin Hotărârea Sovietului Suprem al RSSM nr. 17-XII din 12 mai 1990 (Veștile 1990, nr. 5, art. 93) și completat prin Legea nr. 82-XII din 5 iunie 1990 (Veștile 1990, nr. 6-7, art. 132). De asemenea, se specifica faptul că în vederea întocmirii noii legi a fost studiată legislația similară a României, Letoniei, Lituaniei și Federației Ruse.

În acea ședință a Guvernului din 16 iunie, academicianul Teodor Furdul, prim-vicepreședintele Academiei de Științe a Moldovei, a atras atenția asupra faptului că printre organismele care au avizat proiectul de lege nu s-au numărat nici

instituțiile academice competente, nici Comisia Națională de Heraldică (CNH) – principalul for de expertiză vexilologică din țara noastră. În urma demersului său, Guvernul a solicitat ca propunerile Academiei de Științe să fie înaintate direct Parlamentului, avizul detaliat al căreia a fost transmis pe 22 iunie.

Și CNH, în ședința din 17 iunie, și-a exprimat nedumerirea, protestând cu adrese expediate a doua zi către Președintele interimar al țării, Președintele Parlamentului și Prim-ministru. Spre răspuns, Președintele interimar al țării a dispus avizarea proiectului de către CNH și prezentarea concluziilor de rigoare Parlamentului, dar comisia nu a mai reușit să-și expună poziția colectivă în timp util. Este de remarcat și faptul cel puțin ciudat că autorul însuși, fiind vicepreședinte al CNH, a aflat despre existența acestui proiect de lege în ziua adoptării lui de către Guvern, în cadrul unei dezbateri televizate dedicate evenimentului la postul de televiziune „Publika TV”, la care fusese invitat împreună cu viceministrul justiției Oleg Ifrim și istoricul Anatol Petrencu în calitate de comentatori.

Parlamentul adoptă legea în prima lectură la 9 septembrie 2010. Proiectul adoptat nu se deosebea prea tare de cel înaintat de Guvern, observații asupra lui făcându-se și în ședința Parlamentului. Lipsa vexilologilor din colectivul de elaborare s-a soldat cu inexactitatea unor termeni, cu scăpări în prevederea tuturor situațiilor de arborare sau utilizare a drapelului de stat, cu nerezolvarea unor probleme vexilologice istorice, printre care și cea a însemnelor derivate din drapelul de stat. Fără intervențiile tehnice de ordin vexilologic ce au survenit după prima lectură legea riscă să nu avanseze prea mult situația față de regulamentul din 1990. Pe 10 septembrie, pentru expertiza vexilologică urgentă a proiectului de lege și a avizelor, a fost antrenat autorul.

Versiunea finală, îmbunătățită simțitor, a fost aprobată în ședința Comisiei parlamentare pentru cultură, educație, cercetare, tineret, sport și mass-media din 15 septembrie, prezidată de Corina Fusu. Peste două zile, la 17 septembrie 2010, Parlamentul Republicii Moldova adoptă *Legea privind Drapelul de Stat* cu 50 de voturi (ca lege ordinară, la momentul votării avea nevoie de cel puțin 46 de voturi), lipsindu-i doar un singur vot pentru a atinge pragul de 51 de voturi prevăzut

pentru legile organice (trei dintre deputații alianței de guvernare, care susțineau proiectul, ieșiseră în acel moment din sală, iar opoziția comunistă nu a votat legea *in corpore*).

Legea a fost promulgată prin Decretul Președintelui interimar al Republicii Moldova Mihai Ghimpu nr. 634-V din 17 noiembrie 2010 (MO 2010, art. 727). Publicarea în „Monitorul Oficial al Republicii Moldova”¹ s-a produs la 26 noiembrie, dar, spre rușinea națională generală, într-o formă cu totul neadecvată valorii identitare pentru țara noastră a însemnului invocat în lege: desenul color definitoriu pentru nuanțe a fost reprodus în alb-negru, iar desenul tehnic a fost prea micșorat ca să se poată citi toate detaliile.

După cum am arătat, scopul primordial al noii legi a fost o mai bună reglementare a folosirii și reproducerii Drapelului de Stat. Acest scop a fost realizat cu brio, legea țării noastre depășind cu mult ca minuțiozitate a reglementării legislația altor state, încât cetățenii moldoveni, autoritățile și diferitele persoane juridice au primit la mână un instrument clar de care să se ghideze în diversele situații de arborare a Drapelului de Stat. Pe lângă tratatele de vexilologie recunoscute (Smith 1975; Smith 1976; Znamierowski 2000), deosebit de utilă în această afacere a fost experiența vie a Canadei.

Scopul secundar al actului legislativ a constat în reglementarea situației drapelelor derivate din Drapelul de Stat și a altor însemne vexilare destinate identificării Republicii Moldova. În acest sens, actul a legiferat situația creată *de facto* în timp, a inclus mai multe recomandări făcute de CNH în 15 ani de activitate și a dat un imbold rezolvării altor probleme istorice de vexilologie națională. Gradul de realizare a acestui al doilea scop este urmărit în acest studiu.

1. Drapelele și pavilioanele naționale ale Republicii Moldova

Însemnele vexilare derivate din Drapelul de Stat al Republicii Moldova constituie subiectul celui de-al III-lea capitol al legii.

Articolul 12, dedicat drapelului național, specifică:

„(1) Până la adoptarea unor însemne vexilare distincte, Drapelul de Stat exercită funcțiile Drapelului Național al Republicii Moldova, cumulând calitățile de Drapel Civil, Drapel de Stat și Drapel de Război.

(2) În calitate de Drapel Civil al Republicii Moldova, Drapelul de Stat poate fi arborat de persoanele fizice la domiciliu sau la reședința lor, precum și de persoanele juridice înregistrate oficial în Republica Moldova la sediile lor, cu respectarea prezentei legi”.

Articolul 13, rezervat pavilionului național, explică:

„(1) Până la adoptarea unor însemne vexilare distincte, Drapelul de Stat exercită funcțiile Pavilionului Național al Republicii Moldova, cumulând calitățile de Pavilion Civil, Pavilion de Stat și Pavilion de Război.

(2) Arborarea pavilioanelor Republicii Moldova se face în conformitate cu uzanțele internaționale și cutumele marine și fluviale”.

Cele două articole nu fac decât să fixeze legislativ situația reală, creată fără participarea legislatorilor. Această situație nu este una tocmai fericită, ci forțată de împrejurările politice care nu au favorizat dezvoltarea heraldicii și vexilologiei în Republica Moldova. Interimatul cu șase fețe pe care îl deține drapelul de stat ar trebui să se încheie treptat, cu rezolvarea științifică a fiecărei probleme. Printre hibe drapelului nostru de stat în aceste ipostaze se pot menționa:

- a) slaba recognoscibilitate în mare; de regulă, pavilioanele au o compoziție mai simplă pentru a putea fi identificate mai ușor în condițiile specifice ale mării; este evident că de la distanță stema noastră nu poate fi deslușită și nici percepută ca diferită de cea a Andorei;
- b) confuzia cu alte drapele, în primul rând cu cele care se bazează pe același tricolor albastru-galben-roșu (România, Andora, Chad), dar nu numai, căci în anumite condiții de iluminare și drapelul Belgiei, având culoare neagră în locul culorii noastre albastre, poate fi confundat cu tricolorul pan-românesc;
- c) contradicția iminentă dintre însemnele statale și cele civile, în condiția când drapelele civile sunt, de regulă, cele etnice;
- d) necesitatea de diversificare a însemnelor de război față de cele ale României, cu care țara

¹ Redactor-șef Simion Ropot, editor: Agenția Informațională de Stat „Moldpres”, director general Vlad Darie.

noastră are o moștenire vexilologică comună, dar cu care trebuie să aibă drapelul militar diferit, cel puțin pentru a nu crea confuzii pe câmpul aplicațiilor militare comune.

Plecând de la propria experiență, vom expune unele considerații în contextul celor invocate.

1) Din punctul nostru de vedere, *drapelul civil* al Republicii Moldova trebuie să fie identic cu tricolorul etnic pan-românesc albastru-galben-roșu, care *de facto* deja este încetățenit ca atare în spațiul nostru. Orice atacuri asupra lui nu fac decât să-i întărească autoritatea vexilologică, socială și politică. Nu constituie un secret faptul că majoritatea drapelurilor de stat s-au născut și dezvoltat din drapelurile etnice ale popoarelor majoritare dintr-o țară sau alta. În același fel stau lucrurile și în țara noastră. Există și un fel de solidaritate între drapelurile etnice din aceeași familie, cum este cazul drapelurilor popoarelor slave, ale țărilor arabe, ale statelor continentului african sau ale celui sud-american.

2) Legislația Republicii Moldova va trebui să prevadă o utilizare publică mai liberă a drapelurilor naționale etnice ale altor etnii decât cea românească care conviețuiesc în țara noastră. Actuala Lege privind Drapelul de Stat este pe bună dreptate foarte strictă în reglementarea utilizării drapelurilor altor state. Admiterea afișării publice a altor drapeluri etnice, însă, împreună cu reglementarea potrivită a acestei afișări, va contribui nu numai la împodobirea străzilor, ci și la o mai bună cunoaștere a culturilor etniilor conlocuitoare. Dat fiind faptul că în multe țări drapelul de stat are la bază același drapel etnic al etniei majoritare, sentimentele naționale ale populației moldovenești neromânești vor fi respectate de la sine, fără a încălca Legea privind Drapelul de Stat al țării noastre. Din acest punct de vedere, va trebui studiată experiența unor țări ca Elveția sau Germania, unde arborarea diverselor drapeluri este o practică încetățenită.

3) Cea mai reușită soluție pentru rezolvarea problemei *drapelului de război* al Republicii Moldova, după părerea noastră, ar fi reluarea ideii din drapelul Armatei Naționale a Republicii Moldova. Acesta, elaborat de autor împreună cu istoricul Vladimir Mischevca și pictorul Iurie Caminschi și aprobat de CNH la 12 iunie, iar de Ministrul Apărării la 30 august 2000, reprezintă: o pânză dreptunghiulară (2:3) albastră, cu o cruce plină

galbenă încărcată cu o altă cruce plină mai îngustă roșie; pe aversul drapelului, în centrul crucii roșii, este amplasată emblema Armatei Naționale a Republicii Moldova; reversul drapelului are aceeași compoziție cu aversul, iar în locul emblemei Armatei Naționale, într-o cunună similară cununii acesteia, este înscrisă cu litere de aur deviza: „Pentru Onoare! Pentru Patrie! Pentru Tricolor!” (Andrieș-Tabac 2000). Drapelul de război al țării ar putea repeta ideea compoziției aversului, fără emblema armatei și cu reconsiderarea proporțiilor dintre culori.

4) *Pavilionul civil și pavilionul statal* ale Republicii Moldova s-ar putea obține prin combinarea tricolorului vertical sau orizontal cu unele idei din drapelurile fluviale și maritime ale Țării Moldovei din secolul al XIX-lea.

5) *Pavilionul de război* al Republicii Moldova ar putea fi identic cu drapelul de război propus, eventual realizat după același principiu, dar cu partiționarea în crucea Sf. Andrei sau în cruce scandinavă, mult mai obișnuite în largul oceanului planetar.

Revenind la Legea din 17 septembrie 2010, trebuie să remarcăm și un alt articol, cel de-al 6-lea, care a reglementat suplimentar, într-un cadru mai larg, folosirea drapelurilor de marcă a apartenenței statale pe mijloacele de transport, inclusiv pe cele fluviale și maritime. Anterior, acest aspect era reglementat parțial de Decretul Președintelui Republicii Moldova nr. 93 din 20 aprilie 1992 „Cu privire la folosirea simbolurilor de stat ale Republicii Moldova pe navele aeriene și fluviale și pe transportul feroviar” (MP 1992), completat prin alt Decret prezidențial, nr. 134 din 2 septembrie 1993.

Articolul menționat din noua lege prevede:

„(1) Drapelul de Stat se arborează permanent ca pavilion pe navele fluviale și maritime de orice tip și pe alte ambarcațiuni ce navighează sub pavilionul Republicii Moldova, în conformitate cu prevederile Codului navigației maritime comerciale al Republicii Moldova și ale altor acte normative în domeniu.

(2) Drapelul de Stat se imprimă pe toate navele aeriene care aparțin Republicii Moldova, pe navele aeriene înregistrate în Republica Moldova, aparținând persoanelor fizice și juridice.

(3) Drapelul de Stat poate fi imprimat sau arborat pe autovehiculele ce aparțin Republicii Moldova care efectuează transportul internațional.

(4) Drapelul de Stat poate fi imprimat sau arborat pe materialul rulant feroviar ce aparține Republicii Moldova care efectuează transportul internațional, alături de Stema de Stat a Republicii Moldova și de abrevierea denumirii „Calea Ferată din Moldova” – „C.F.M.”.

După adoptarea celor cinci drapele și pavilioane noi ce vor marca identitatea țării noastre, prevederile acestui articol vor trebui adaptate.

O ultimă problemă care solicită o rezolvare adecvată în limitele acestui subiect este cea a cocardei aviatice a Republicii Moldova. Evident, aceasta va trebui să fie conformă cu normele internaționale, diferită de cele ale familiei tricolorului albastru-galben-roșu și ușor identificabilă.

2. Culorile naționale ale Republicii Moldova

Termenul *culori naționale* în vexilologie este folosit cu trei sensuri. Cel mai des sintagma apare ca sinonim metaforic al noțiunii de drapel național sau de pavilion național. Alteori, desemnează culorile drapelului național, în general juxtapuse sub forma unor benzi paralele, care pot fi repetate și multiplicare (Smith 1976, 14). În cel mai larg sens, însă, ideea de culori naționale se referă la culorile preluate din drapelul național și folosite cu funcție mai ales decorativă decât solemnă.

Pentru Republica Moldova, unde de câțiva ani se impune de autorități plasarea inoportună, dar obligatorie a stemei de stat pe toate stegulețele de stradă și pe alte fanioane decorative, este utilă experiența altor state. Exemplul Argentinei este unul didactic. Drapelul de stat adoptat la 1812 reprezenta o pânză tripartită orizontal, fâșiile marginale fiind alb-albastre, iar cea din mijloc albă. În 1818 în mijlocul drapelului a fost plasat un soare galben (Sol de Mayo – soarele de mai). Această versiune plină cu imaginea soarelui poartă denumirea de „drapel oficial de ceremonie” (Bandera Oficial de Ceremonia), iar drapelul fără soare poartă altă denumire – „drapel de sărbătoare” (Bandera de Ornato). Atunci când ambele drapele se utilizează împreună, drapelul oficial de ceremonie se ridică mai sus decât cel de sărbătoare.

În ședința din 4 august 2010 Comisia Națională de Heraldică a explicat că în cazul Republicii Moldova, noțiunea *culori naționale* are în vedere culorile albastru, galben și roșu din Drapelul de Stat al țării, în nuanțele exacte definite anterior

de comisie. De asemenea, CNH a făcut recomandări referitoare la uzul culorilor naționale.

Culorile Naționale ale Republicii Moldova, ca simbol derivat din Drapelul de Stat al țării, au fost legiferate la 17 septembrie 2010 printr-un articol special cu următorul conținut:

„Articolul 14. Culorile Naționale ale Republicii Moldova

(1) Culorile albastru, galben și roșu din Drapelul de Stat, în succesiunea indicată și cât mai apropiate de nuanțele exacte definite în prezenta lege, constituie Culorile Naționale ale Republicii Moldova.

(2) Culorile Naționale ale Republicii Moldova, materializate în drapele, fanioane, stegulețe, panglici, eșarfe, brâie, banderole, funde, cocarde, insigne, baloane și în alte ornamente, tricolore sau separate pe culori și realizate din materiale naturale sau artificiale, se utilizează în scop decorativ în cadrul unor sărbători, întruniri sau manifestații publice, la înfrumusețarea străzilor, sediilor, locurilor publice și a altor locuri de adunare, precum și în alte cazuri când utilizarea Drapelului de Stat ar fi pleonastică sau banalizantă.

(3) Culorile Naționale ale Republicii Moldova se utilizează nestingherit de toate persoanele juridice și fizice, cu condiția respectării demnității acestor ornamente”.

În anexa nr. 2 la Lege au fost introduse „Recomandările tehnice privind respectarea nuanțelor cromatice și a proporțiilor la fabricarea și reproducerea Drapelului de Stat”, elaborate de CNH în urma numeroaselor solicitări din partea autorităților publice și a fabricanților de drapele și aprobate în ședința comisiei din 21 iulie 2009. Astfel, pentru prima dată Republica Moldova a definit legislativ nuanțele exacte ale drapelului său de stat în câteva sisteme de evidență cromatică.

3. Drapelul de luptă

Drapelul de luptă este însemnul vexilologic care atestă identitatea unităților militare. Reprezintă unul dintre cele mai vechi și mai rezistente în timp însemne vexilare. Integritatea drapelului de luptă echivalează cu integritatea unității militare înseși, iar paza lui se consideră un lucru sfânt pentru toți militarii. Pierderea drapelului de luptă echivalează cu pierderea onorii și atrage după sine desființarea unității militare care l-a purtat.

În toate războaiele au existat soldați care și-au riscat și chiar și-au dat viața pentru apărarea drapelului de luptă.

Drapelele de luptă se concep după un model stabilit și se oferă unităților de luptă de către comandantul suprem al forțelor armate (suverani, președinți de republici etc.). În timpurile mai vechi, fiecare suveran acorda drapele de luptă noi, cu cifra sa personal. Și domnii Țării Moldovei înaintau steaguri de luptă unităților numite „steaguri” înainte de marile campanii militare și bătălii. Din epoca modernă drapelele de luptă au fost în legătură clară de rudenie cu drapelele naționale. Astfel, tradiția cinstirii drapelului de luptă a avut continuitate neîntreruptă pe pământul nostru, chiar dacă aceste drapele au fost diferite în timp.

În Republica Moldova independentă pe parcursul a două decenii s-a cristalizat o tradiție a drapelelor de luptă acordate de către președintele țării în calitate de comandant suprem al Forțelor Armate ale Republicii Moldova. Unitățile militare, indiferent de subordonarea departamentală și instrucțiunile departamentale proprii, au drapele de luptă asemănătoare în ceea ce privește compoziția lor, bazată pe tricolorul de stat. Această tradiție a fost consemnată în Legea Drapelului de Stat din 17 septembrie 2010, în articolul 15 „Drapelul de luptă al unității militare a Forțelor Armate ale Republicii Moldova”, cu următorul conținut:

(1) Drapelul de luptă al unităților militare, structurilor, subdiviziunilor și instituțiilor Forțelor Armate ale Republicii Moldova reprezintă o pânză de mătase dreptunghiulară (825×1650 mm), reluând pe față compoziția Drapelului de Stat și purtând deasupra stemei, în semicerc, strigătul de arme stabilit, iar pe verso – compoziția Drapelului de Stat în oglindă și având deasupra și de dedesubtul stemei legendele ce indică apartenența drapelului. Pânza are pe perimetru franjuri de aur, exceptând latura de la lance care este fie prevăzută cu o manșon de îmbrăcare pe hampă, fie festonată cu fir de aur și înzestrată cu elemente de prindere de catarg. Pe colțurile batantului sunt prinși câte un ciucure de aur. Hampa de drapel are lungimea de 2500 mm și este dotată cu vârf standard pentru hampele drapelelor instituțiilor de stat ale Republicii Moldova.

(2) Drapelul de luptă se acordă prin decretul Președintelui Republicii Moldova.

(3) Regulamentele drapelelor de luptă pentru componentele Forțelor Armate ale Republicii

Moldova se aprobă prin decrete ale Președintelui Republicii Moldova”.

Este interesant de remarcat diferența strigătelor de arme.

Armata Națională, în conformitate cu „Regulamentul cu privire la Drapelul de luptă al marilor unități și al unităților militare din Forțele Armate”, aprobat prin Hotărârea Prezidiului Parlamentului Republicii Moldova nr. 1010-XII din 8 aprilie 1992 (MO 1992, nr. 4), și cu „Regulamentul serviciului interior al Forțelor Armate ale Republicii Moldova”, aprobat prin Decretul președintelui Republicii Moldova nr. 2327-IV din 3 septembrie 2009, folosește strigătul de arme „Pentru Patria noastră Republica Moldova”. Un alt strigăt de arme – „Pentru Onoare! Pentru Patrie! Pentru Tricolor!” – apare pe drapelul departamental al Armatei Naționale adoptat în 2000 și cucerește din ce în ce mai mult teren în sânul ostașilor moldoveni.

Trupele de Carabinieri ale Ministerului de Interne se ghidează de „Regulamentul cu privire la drapelul de luptă al organelor, unităților subdiviziunilor și instituțiilor Ministerului Afacerilor Interne”, aprobat prin Decretul Prezidiului Parlamentului Republicii Moldova nr. 1231-XII din 11 decembrie 1992 (MO 1992, nr. 12), care stabilește strigătul de arme „Pentru Patrie”.

Strigătul de arme de pe drapelele de luptă ale Serviciului de Informații și Securitate este „Credință Patriei”.

4. Stindardul Președintelui Republicii Moldova

Însemnele de funcție ale șefilor statelor contemporane, majoritatea cu formă republicană de guvernământ, își regăsesc originea în însemnele regalității medievale: coroane de suveranitate, buzdugane de voievod, spade de investitură, colane de Mare Maestru al ordinilor cavaleresti, stindarde ale suveranilor, globul crucifer și altele. Domnii Țărilor Române au cunoscut astfel de însemne, primii dintre ei se pare că au avut coroane sau diademe cu funcție suverană reală, dar tradiția artistică îi va reprezenta cu capul încoronat și pe cei din secolele ulterioare, când acest însemn nu se mai purta efectiv la noi. În schimb, spada și buzduganul vor rămâne simboluri obligatorii ale ceremoniei de ungere la domnie până la Alexandru Ioan Cuza inclusiv. O recunoaștere specială

au avut-o în Moldova și Muntenia steagurile și tuirile domnești, a căror etalare în public însemna foarte mult în secolele XVII-XIX. Odată cu proclamarea Regatului în 1881, coroanele și celelalte însemne ale regalității au revenit în forță și în întreaga lor splendoare.

În republici toate aceste însemne ale suveranității nu mai au aceeași încărcătură sacră de altădată, ci sunt doar simple simboluri ale solemnității persoanei desemnate a se afla în fruntea statului. Totuși, ceremonialul de investitură a șefilor statelor republicane are de câștigat în spectaculozitate și impact public dacă însemnele de suveranitate își găsesc locul și cinstea cuvenită în cadrul său.

În conformitate cu articolul 77 al Constituției Republicii Moldova, șeful statului în țara noastră este Președintele Republicii Moldova. El „reprezintă statul și este garantul suveranității, independenței naționale, al unității și integrității teritoriale a țării”.

Însemnele de funcție ale Președintelui Republicii Moldova nu s-au cristalizat încă. Primul președinte Mircea Snegur nu a purtat deloc astfel de însemne. În cadrul unor manifestații de amploare, în semn de prețuire, președintele țării, dar și alți lideri politici erau legați cu prosoape tradiționale, ca la nuntă, cumetrie sau la alte sărbători de familie.

Problema a fost pusă la ordinea zilei cu ocazia pregătirii ceremonialului de investitură a celui de al doilea președinte al țării Petru Lucinschi. La inițiativa aparatului Parlamentului Republicii Moldova, Comisia Națională de Heraldică în ședința din 24-25 decembrie 1996 a propus și elaborat două însemne prezidențiale: eșarfa prezidențială și colanul prezidențial.

Eșarfa prezidențială a fost legiferată la 27 decembrie 1996 în formula: „o panglică tricoloră, repetând culorile naționale: albastru, galben și roșu, cu lățimea de 120 mm și se poartă de către Președintele Republicii Moldova pe umărul drept în cadrul unor ceremonii și acțiuni de protocol de importanță deosebită”. Comisia Națională de Heraldică în descrierile explicative proprii arăta-se că această panglică trebuia să se termine cu ciucuri de aur. La confecționare, însă, panglica a fost înconjurată pe perimetru cu franjuri de aur, creând o imagine inestetică. De asemenea, nu s-a ținut cont de faptul că în cazul îmbrăcării pe umăr a eșarfei ordinea culorilor albastru, galben

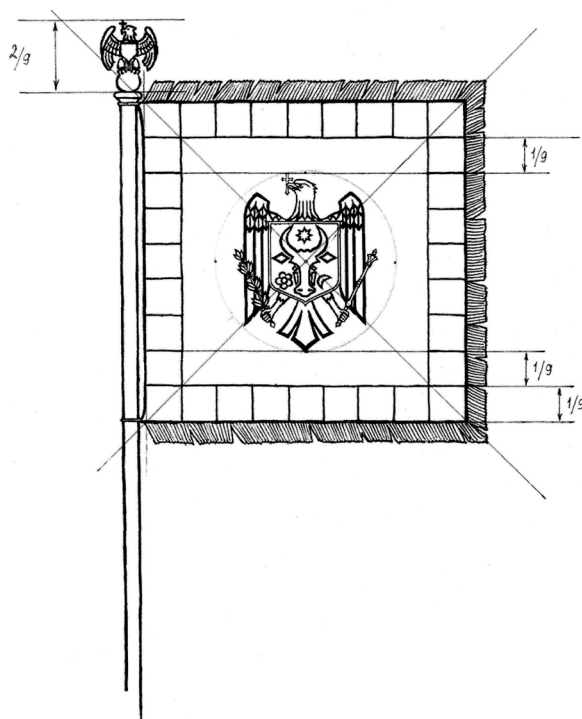

Fig. 1. Desen tehnic pentru stindardele Președintelui Republicii Moldova, Președintelui Parlamentului Republicii Moldova și Prim-ministrului Republicii Moldova, legiferate la 17 septembrie 2010. Desen de Mihai Malașevschi.

și roșu trebuie să pornească de la gâtul președintelui spre umăr, astfel încât culorile erau inversate. Această eșarfă prezidențială a fost folosită la investitura Președintelui Petru Lucinschi (15 ianuarie 1997) și la cele două investituri ale Președintelui Vladimir Voronin (7 aprilie 2001, 6 aprilie 2005).

Colanul prezidențial propus în 1996 de Comisia Națională de Heraldică, la sugestia cunoscutului heraldist Jean Nicolas Mănescu (autori: Silviu Andrieș-Tabac, Vladimir Mischevca, Simion Odanic, Alexei Colâbneac, Constantin Ciobanu, Nicolae Schițco, Mihail Ciuș, pictor și arhitect Simion Odanic) și neaprobat de legislativ, a fost conceput în stil european, în calitate de colan de Mare Maestru al celui mai înalt ordin din țara noastră, și se numea „Colanul Ordinului Republicii”². Legea Republicii Moldova nr. 1073-XIII privind investitura Președintelui Republicii Moldova (MO 1997) s-a adoptat în Parlament la 27 decembrie 1996. Aceasta a prevăzut, însă, numai eșarfa prezidențială deja descrisă.

² Evenimentul a fost comentat în presă (Орлов 1997).

Prima inaugurare a celui de-al treilea președinte moldav Vladimir Voronin în 2001 s-a desfășurat după legea din 1996. Înainte de cea de-a doua sa investitură, din 2005, problema colanului a revenit în interesul aparatului Președintelui. Chestiunea a fost rediscutată în ședințele Comisiei Naționale de Heraldică din 17 iunie 2004 și din 28 ianuarie 2005, membrii ei votând revenirea la proiectul de colan din 1996. Acest colan nu a fost însă agreat de președinte, invocându-se masivitatea însemnului și scoaterea ostentativă în evidență a crucii citite ca însemn al demnitarilor ecleziastici. Pictorul Simion Odainic a fost solicitat să realizeze un nou proiect, ținând cont de observațiile enunțate, care a și fost acceptat în cele din urmă de comisie. Lucrurile însă s-au precipitat și modificarea Legii pentru investirea Președintelui nu s-a reușit în timp util. Totuși, ideea nu a fost abandonată. Prima mostră, executată la fabrica „Giuvaier” din Chișinău, a fost supusă expertizei CNH la 4 noiembrie 1995 și a fost dur criticată pentru nerespectarea proiectului de autor și calitatea artistică și tehnică joasă. Modelul a fost întors executorilor pentru refacere.

La 3 februarie 2009, Parlamentul Republicii Moldova a adoptat *Legea nr. 17-XVI pentru modificarea Legii nr. 1073-XIII din 27 decembrie 1996 privind investitura Președintelui Republicii Moldova* (MO 2009). Prin acest act legislativ Eșarfa prezidențială ca însemn de funcție al Președintelui țării a fost suprimată și înlocuită cu Colanul prezidențial. Noul însemn a primit următoarea descriere oficială:

„Colanul Președintelui Republicii Moldova este compus dintr-un lanț și însemnul colanului. Însemnul colanului reprezintă însemnul ordinului „Ordinul Republicii” broșând peste o stea cu 8 raze piramidoforme, de argint, fiecare dintre ele având câte 8 zircoane pe axă și un rubin la vârful. Steaua broșează peste o cunună de laur, poleită cu aur, care, la rândul ei, broșează peste o altă stea cu 16 raze, compusă din raze-fascicule poleite cu aur, alternând cu raze piramidoforme de argint. Diametrul însemnului este de 120 mm. Lanțul este de argint, poleit cu aur, și constituit din verigi oval-orizontale pe mijlocul cărora broșează câte un crin dublu, alternând cu verigi ce repetă Stema de Stat a Republicii Moldova, ale cărei acvilă și accesoriile sunt poleite cu aur. Veriga centrală este compusă dintr-o cunună din frunze de stejar, în relief, de argint, peste care broșează un buzdugan

și o spadă încrucișate, poleite cu aur, și având în punctul de intersecție un diamant. Lungimea lanțului este de 850 mm. De veriga centrală atârână însemnul colanului”. S-a precizat, de asemenea, că noul însemn „se poartă de către Președintele Republicii Moldova în cadrul unor ceremonii și acțiuni de protocol de importanță deosebită”.

Un alt însemn necesar al Președintelui Republicii Moldova este stindardul prezidențial. Până în septembrie 2010 acesta nu a fost legiferat și președinții țării au folosit în calitate de stindarde proprii Drapelul de Stat. Concepția stindardului Președintelui Republicii Moldova a fost elaborată în ședințele Comisiei Naționale de Heraldică din 2 aprilie 2002 și 22 ianuarie 2003, dar varianta grafică finală, realizată grafic de Mihai Malașevschi, a fost aprobată abia la 4 august 2010.

Proiectul elaborat de comisie a fost aprobat prin Legea din 17 septembrie 2010 privind Drapelul de Stat al Republicii Moldova, act care a introdus următorul articol special:

„Articolul 16. Stindardul Președintelui Republicii Moldova

(1) Stindardul Președintelui Republicii Moldova reprezintă o pânză pătrată de purpură, având în mijloc Stema de Stat a Republicii Moldova, a cărei acvilă este de aur, și având bordură compoanată³ din pătrate de 1/9 h, în culorile naționale ale Republicii Moldova, în formula albastru-galben-roșu-galben.

(2) Originalul Stindardului Președintelui Republicii Moldova se înmânează Președintelui la ceremonia de investire în funcție și se păstrează în biroul său de serviciu.

(3) Duplicat și copii ale Stindardului Președintelui Republicii Moldova se arborează pe Palatul Președintelui din Chișinău, pe alte reședințe prezidențiale pe timpul aflării Președintelui în aceste incinte și se instalează pe mijloacele de transport ale Președintelui.

(4) Regulamentul Stindardului Președintelui Republicii Moldova se aprobă prin decretul Președintelui Republicii Moldova, cu avizul Comisiei Naționale de Heraldică”.

Această compoziție vexilologică realizată în tradiția stindardelor regale și prezidențiale europene

³ Compoanată (her.) – împărțită în compartimente pătrate sau dreptunghiulare de smalturi alternate.

comportă o simbolistică transparentă. Necesită explicații doar culoarea purpurie aleasă ca fundal principal.

Purpura (*le pourpre*) reprezintă un smalt heraldic cu totul particular. După cum consemnează toate manualele de arta blazonului, smalturile (culorile) heraldice se împart în trei categorii: metale, culori și blănuri. Regula principală a compoziției heraldice interzice plasarea figurilor de un smalt dintr-o anumită categorie peste un câmp sau peste altă figură de un smalt din aceeași categorie, adică nu se poate pune metal peste metal, culoare peste culoare, blană peste blană. Purpura, cea de-a cincea culoare heraldică, este singurul smalt care transgresează această regulă: ea poate colora o figură aflată într-un câmp de culoare și poate fi fundalul unei figuri de culoare.

Cunoscută în blazoane de pe la mijlocul secolului XIII, până la începutul secolului XV purpura era cel mai des reprezentată printr-o culoare intermediară între gri și brun, semnificând un fel de amestec al tuturor culorilor. La începuturi culoarea era desemnată prin termenii heraldici din vulgata franceză *bis*, *gris* sau *brun*. Cuvântul *pourpre* în franceza veche desemna o stofă de o anumită calitate și nu o culoare anume. Dintre purpure cea mai frecventă era *pourpre bise*, o stofă de calitate inferioară. Treptat, termenii *pourpre* și *bis* au devenit sinonime, și primul a ajuns în cele din urmă să desemneze singur stoffa de această culoare. În armorialele din secolele XV și XVI, purpura își schimbă culoarea în violet sau roșu violaceu, fapt care poate fi explicat prin redescoperirea etimologiei latine a cuvântului purpură. Începând cu secolul al XVI-lea stemele cu acest smalt se multiplică (Pastoureau 1997, 101-102).

Datorită acestei transgresări a regulii smalturilor heraldice și mai ales datorită asocierii cu purpura imperială antică, purpura heraldică a devenit în timp un simbol convingător al puterii și suveranității. Ea este culoarea împăraților și regilor, dar este la locul cel mai de cinste și în Biserica Creștină. Chiar dacă aceleași manuale de heraldică dau întâietate roșului printre culori, tot ele recunosc că purpura este mai valoroasă.

Realizat în context cu proiectele stindardului Președintelui Parlamentului (cu fundal roșu) și a stindardului Prim-ministrului Republicii Moldova (cu fundal albastru), purpura stindardului Președintelui Republicii, compusă dintr-o com-

binăție specială a roșului cu albastrul, marchează împletirea unor funcții legislative și executive în aceeași funcție.

5. Stindardul Președintelui Parlamentului Republicii Moldova

Stindardul Președintelui Parlamentului a fost propus de Comisia Națională de Heraldică a Republicii Moldova la 4 august 2010, în context cu stindardul prezidențial, în varianta grafică a picturului Mihai Malășevschi. Proiectul recomandat de comisie, a fost legiferat prin aceeași Lege nr. 217 din 17 septembrie 2010 privind Drapelul de Stat al Republicii Moldova, act care a introdus următorul articol special:

„Articolul 17. Stindardul Președintelui Parlamentului Republicii Moldova

(1) Stindardul Președintelui Parlamentului Republicii Moldova reprezintă o pănză pătrată, roșie, având în mijloc Stema de Stat a Republicii Moldova, a cărei acvilă este de aur, și având bordură compoanată din pătrate de 1/9 h, în culorile naționale ale Republicii Moldova, în formula albastru-galben-roșu-galben.

(2) Originalul Stindardului Președintelui Parlamentului Republicii Moldova se păstrează în biroul său de serviciu.

(3) Duplicate și copii ale Stindardului Președintelui Parlamentului Republicii Moldova se arboresc pe reședințele oficiale ale Președintelui Parlamentului Republicii Moldova pe timpul aflării sale în aceste incinte și se instalează pe mijloacele de transport ale acestuia.

(4) Regulamentul Stindardului Președintelui Parlamentului Republicii Moldova se aprobă prin hotărâre a Parlamentului, cu avizul Comisiei Naționale de Heraldică”.

6. Stindardul Prim-ministrului Republicii Moldova

Stindardul Prim-ministrului a fost propus de Comisia Națională de Heraldică a Republicii Moldova la 4 august 2010, de asemenea în context cu stindardul prezidențial și Stindardul Președintelui Parlamentului, în varianta grafică a picturului Mihai Malășevschi. Proiectul recomandat de comisie, a fost aprobat prin aceeași Lege din 17 septembrie privind Drapelul de Stat al Republicii Moldova, prin următorul articol special:

„Articolul 18. Stindardul Prim-ministrului Republicii Moldova

(1) Stindardul Prim-ministrului Republicii Moldova reprezintă o pânză pătrată, albastră, având în mijloc Stema de Stat a Republicii Moldova, a cărei acvilă este de aur, și având bordură compoanată din pătrate de $1/9$ h, în culorile naționale ale Republicii Moldova, în formula albastru–galben–roșu–galben.

(2) Originalul Stindardului Prim-ministrului Republicii Moldova se păstrează în biroul său de serviciu.

(3) Duplicat și copii ale Stindardului Prim-ministrului Republicii Moldova se arborează pe reședințele oficiale ale Prim-ministrului Republicii Moldova pe timpul aflării sale în aceste incinte și se instalează pe mijloacele de transport ale acestuia.

(4) Regulamentul Stindardului Prim-ministrului Republicii Moldova se aprobă prin hotărâre de Guvern, cu avizul Comisiei Naționale de Heraldică”.

7. Stindardul ministrului Apărării al Republicii Moldova

Dacă rezolvarea problemei însemnelor vexilologice de funcție ale primelor trei persoane din statul nostru a fost doar accelerată de adoptarea Legii din 17 septembrie 2010, aceasta fiind la ordinea de zi a Comisiei Naționale de Heraldică de mai multă vreme, problema stindardului ministrului apărării al Republicii Moldova a fost pusă pentru prima dată de către actul legislativ numit. Necesitatea unui cadru legislativ minim pentru acest însemn a fost dictată de dorința de aliniere a țării noastre la normele vexilologice internaționale.

Astfel, articolul 19 „Stindardul ministrului apărării al Republicii Moldova” al Legii privind Drapelul de Stat stabilește doar trei norme:

„(1) Stindardul ministrului apărării al Republicii Moldova se aprobă prin decretul Președintelui Republicii Moldova, cu avizul Comisiei Naționale de Heraldică.

(2) Regulamentul Stindardului ministrului apărării al Republicii Moldova se aprobă prin decret al Președintelui Republicii Moldova, cu avizul Comisiei Naționale de Heraldică.

(3) Până la adoptarea Stindardului ministrului apărării al Republicii Moldova, în calitate de stin-

dard de funcție al ministrului apărării se va folosi Drapelul de Stat”.

În aceeași lege există o prevedere specială (articolul 9, punctul 2) care consemnează locul stindardului ministrului apărării în cazul arborării mai multor drapele de nivel național în context cu Drapelul de Stat. În conformitate cu succesiunea ierarhică descendentă a importanței, stindardul ministrului Apărării urmează imediat după stindardul Prim-ministrului Republicii Moldova.

Rezolvarea vexilologică a stindardului ministrului Apărării, din punctul nostru de vedere, ar trebui tratată ca și în cazul problemei viitoarelor drapel de război și pavilion de război ale țării și în context cu acestea, adică reluând ideea din drapelul Armatei Naționale a Republicii Moldova elaborat în 2000. Poate și drapelul de luptă ar putea să fie revizuit în același context pentru a crea un ansamblu simbolic unitar pentru domeniul vexilologic militar.

8. Concluzii

În noua lege privind Drapelul de Stat al Republicii Moldova, pentru prima dată în țara noastră au fost introduse și definite legislativ noțiunile de drapel național, drapel civil, drapel de război, pavilion național, pavilion civil, pavilion de stat, pavilion de război, culori naționale, stindard al Președintelui Republicii Moldova, stindard al Președintelui Parlamentului Republicii Moldova, stindard al Prim-ministrului Republicii Moldova, stindard al Ministrului Apărării al Republicii Moldova și alți termeni de vexilologie necesari.

De asemenea, Legea a adoptat și introdus stindardele primelor trei persoane din stat – ale Președintelui țării, Președintelui Parlamentului și Prim-ministrului.

În conformitate cu standardele internaționale, au fost explicate și nuanțate cromatic cele trei culori ale Drapelului de Stat, care au fost definite ca având statut de Culori Naționale ale Republicii Moldova.

Prin abordarea subiectelor de pionierat național enunțate, dar și prin rezolvarea unor restanțe istorice referitoare la uzul și reproducerea Drapelului de Stat, Legea din 17 septembrie 2010 va impulsiona cu siguranță dezvoltarea vexilologiei naționale pe multiple planuri

Bibliografie

- Andrieș-Tabac 2000:** S. Andrieș-Tabac, Simbolica ce ne reprezintă [Emblema, stema și drapelul Armatei Naționale a Republicii Moldova]. Oastea Moldovei 30-31, 2 septembrie 2000, 4-5.
- Flag 2011:** Flag Information Code (<http://www.fiaf.org/FIAF.html>; accesat 30 ianuarie 2011).
- MO 1992, nr. 4:** Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr. 4, 30 aprilie 1992.
- MO 1992, nr. 12:** Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr. 12, 1992, art. 386, 54-55.
- MO 1997:** Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 1997, nr. 3, 9 ianuarie 1997, art. 10.
- MO 2009:** Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr. 37-40, 20 februarie 2009, art. 108.
- MO 2010, art. 727:** Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr. 231-234, 26 noiembrie, 2010, 8-13, art. 727.
- MO 2010, art. 728:** Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr. 231-234, 26 noiembrie 2010, art. 728, 8-13.
- MP 1992:** Monitorul Parlamentului Republicii Moldova, nr. 4, 30 aprilie 1992, art. 100.
- Pastoureau 1997:** M. Pastoureau, *Traité d'Héraldique*, ed. 3 (Paris 1997).
- Smith 1975:** W. Smith, *Flags through the Ages and across the World* (New York 1975).
- Smith 1976:** W. Smith, *Les drapeaux a travers les ages et dans le monde entier*, traduction française Georges Pasch (Paris 1976).
- Veștile 1990, nr. 5, art. 81, 82:** Veștile Sovietului Suprem și ale Guvernului R.S.S. Moldovenești, nr. 5, 1990, 266, art. 81, 82.
- Veștile 1990, nr. 5, art. 93:** Veștile Sovietului Suprem și ale Guvernului R.S.S. Moldovenești, nr. 5, 1990, 273-274, art. 93.
- Veștile 1990, nr. 6-7, art. 132:** Veștile Sovietului Suprem și ale Guvernului R.S.S. Moldova, nr. 6-7, 1990, 341, art. 132.
- Znamierowski 2000:** Alfred Znamierowski, *Encyclopédie mondiale des drapeaux* (Genève 2000).
- Орлов 1997:** Г. Орлов, Орден есть – хозяина пока нет. Комсомольская правда в Молдове, 2, 10 января 1997, 8.

The flags derived from the state flag of Republic of Moldova

Abstract

The quality of the national flag implies several categories of flags: the civil flag, the state flag, the war flag, the civil ensign, the state ensign, the naval ensign, the national colors, the battle standard (the military colors), the presidential standard, the standard of the speaker of the Parliament, the standard of the Prime Minister, the standard of the Ministry of Defence and other types. Most of these flags have a historical and semantic interdependence.

After two decades of independence of the Republic of Moldova the only official flag was the State flag, approved on April 27, 1990. Also the military colors were crystallized in a single form, but this unity of form was not fixed by law. On September 17, 2010, the Moldovan Parliament adopted a new law on State Flag, which solved some of the historical problems of the national vexillology. The author reviews and explains the new regulations and the new vexillological symbols.

Illustration:

Fig. 1. Technical drawing for the presidential standard, the standard of the speaker of the Parliament, the standard of the Prime, enacted on 17 September 2010. Michael Malașevschi drawing.

Вексиллологические знаки, производные от государственного флага Республики Молдова

Резюме

Статус национальных вексиллологических знаков присущ ряду категорий флагов: гражданскому, государственному и военному флагам, гражданскому, государственному и военному корабельным флагам, национальным цветам, боевому знамени, штандартам Президента страны, Председателя Парламента, Премьер-министра, Министра обороны и, в некоторых странах, – другим типам. Чаще всего такие вексиллологические знаки взаимосвязаны исторически или семантически.

В Республике Молдова, двадцать лет спустя после принятия декларации о независимости, единственным официально признанным флагом оставался Государственный, утвержденный 27 апреля 1990 г. Также, выработалась единая форма боевого знамени, но это единство законодательно не было зафиксировано.

17 septembrie 2010 г. Парламент Республики Молдова принял новый закон о Государственном флаге, которым разрешилась часть исторических проблем национальной vexillологии. Автор комментирует и толкует новые законодательные установки и нововведенные vexillологические знаки.

Иллюстрация:

Рис. 1. Технический чертеж для штандартов Президента Республики Молдова, Председателя Парламента Республики Молдова и Премьер-министра Республики Молдова. Рисунок Михая Малашевского.

21.03.2011

Dr. Silviu Andrieș-Tabac, Institutul Patrimoniului Cultural al AȘM, bd. Ștefan cel Mare și Sfânt, nr. 1, MD-2001 Chișinău, Republica Moldova, e-mail: silviu_tabac@yahoo.fr.